

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

ODREDNICE STAVOVA PREMA OTVORENOM POSVOJENJU KOD
POTENCIJALNIH POSVOJITELJA

Diplomski rad

Sara Tenšek

Mentorica: prof. dr.sc. Gordana Keresteš

Zagreb, 14. svibnja 2018.

Željela bih zahvaliti svojoj mentorici prof. dr.sc. Gordani Keresteš na stručnom znanju, susretljivosti i pomoći pri izradi ovog diplomskog rada.

Posebno se zahvaljujem mag. act. soc Vlasti Grgec Petroci i dr. sc. Koraljki Modić Stanke na iznimnom trudu i pomoći u prikupljanju podataka bez kojih izrada ovoga rada ne bi bila moguća.

Zahvaljujem se i svim sudionicima na uloženom vremenu i sudjelovanju u istraživanju.

SADRŽAJ

UVOD	5
<i>Motivacija za posvojenjem</i>	5
<i>Tipovi posvojenja</i>	6
<i>Otvoreno posvojenje</i>	7
<i>Povezanost osobina ličnosti i stavova</i>	10
CILJ.....	14
PROBLEMI.....	14
METODA.....	15
<i>Sudionici</i>	15
<i>Postupak</i>	16
<i>Mjerni instrumenti</i>	17
Demografski podaci.....	17
Ljestvica stavova o otvorenom posvojenju – Open Adoption Scale (OAS)	17
Upitnik ličnosti IPIP 50 (International Personality Item Pool scale).....	18
REZULTATI.....	19
<i>Stavovi prema otvorenom posvojenju</i>	20
<i>Povezanost stavova prema otvorenom posvojenju i osobina ličnosti</i>	22
RASPRAVA	23
<i>Metodološka ograničenja, doprinosi istraživanja i preporuke za buduća istraživanja</i>	25
ZAKLJUČAK	29
LITERATURA.....	30
PRILOG	34
Prilog A	34
Prilog B	37

Odrednice stavova prema otvorenom posvojenju kod potencijalnih posvojitelja

Otvoreno posvojenje oblik je posvojenja koji uključuje direktan kontakt i razmjenu informacija između djeteta, posvojiteljske i biološke obitelji. U Republici Hrvatskoj jedini zakonom dopušten oblik posvojenja je zatvoreno posvojenje, a trenutačno ne postoje istraživanja koja se bave odnosom posvojiteljske zajednice prema otvorenom posvojenju. Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati stavove potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju te njihovu povezanost s dobi, razlozima posvajanja i osobinama ličnosti potencijalnih posvojitelja. U istraživanju je sudjelovao 81 sudionik (75,3 % žena), dobi između 28 i 57 godina. Rezultati su pokazali da su potencijalni posvojitelji u Republici Hrvatskoj skloni vjerovati u mitove o otvorenom posvojenju. Stavovi sudionika srednje odrasle dobi bili su negativniji od stavova sudionika mlađe odrasle dobi. Razlozi posvojenja nisu bili statistički značajno povezani sa stavovima prema otvorenom posvojenju. Dob i razlozi posvajanja nisu imali interaktivan učinak na stavove prema otvorenom posvojenju. Od osobina ličnosti iz modela Velikih pet, samo je savjesnost bila u statistički značajnoj korelaciji sa stavovima prema otvorenom posvojenju, pri čemu su potencijalni posvojitelji s višom savjesnošću imali negativnije stavove prema tom obliku posvojenja. Rezultati istraživanja doprinose spoznajama o odnosu potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju te pružaju smjernice za buduća istraživanja i praktične aktivnosti u području pripreme za posvojenje.

Ključne riječi: posvojenje, otvoreno posvojenje, dob, razlozi posvajanja, osobine ličnosti

Determinants of attitudes toward open adoption in prospective adoptive parents

Open adoption is a type of adoption which includes ongoing contact and information exchange between a child, adoptive and birth family. In Croatia, only closed adoption is allowed by law and there is no research on attitudes toward open adoption. The aim of this research was to examine attitudes of prospective adoptive parents toward open adoption and their relationship with age, reasons for adoption and personality traits. Prospective adoptive parents (N = 81; 75.3% women) participated in the study, age 28 to 57 years. Results suggest that prospective adoptive parents in Croatia are prone to believe in myths about open adoption. Attitudes of middle age participants were more negative than attitudes of younger age participants. Reasons for adoption were not in statistically significant correlations with attitudes toward open adoption. Age and reasons for adoption did not have interactive effects on attitudes. Among the personality traits in the *Big Five* model, only conscientiousness had a statistically significant correlation with attitudes toward open adoption, where prospective adoptive parents with higher conscientiousness had more negative attitudes toward open adoption. These results contribute to a better understanding of the attitudes of prospective adoptive parents toward open adoption and provide guidelines for future research and practical activities in preparing for adoption.

Key words: adoption, open adoption, age, reasons for adoption, personality traits

UVOD

Motivacija za posvojenjem

Posvojenje je poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta (Obiteljski zakon, NN 103/15, čl. 180, st 1). Iz povijesne perspektive, motivacija za posvojenjem uglavnom je proizlazila iz potreba parova bez djece koji su na ovaj način željeli osigurati potomstvo. Hoksbergen (1998) u svome radu navodi nekoliko promjena (faza) u motivima posvojitelja iz zapadnjačkih društava. U razdoblju prije 1970-ih godina bračni su partneri većinom posvajali djecu zbog nemogućnosti začeca te su na posvojenje gledali isključivo kao na alternativni način dobivanja djeteta i zadovoljenje vlastitih emocionalnih potreba. U razdoblju između 1970. i 1985. godine dolazi do promjena u kulturalnim vrijednostima i normama što utječe i na motive posvojitelja koji na posvojenje počinju gledati kao na priliku za zbrinjavanjem djeteta bez adekvatne roditeljske skrbi. U ovome razdoblju dolazi do porasta broja bračnih partnera koji su se odlučili na posvojenje, a imaju biološku djecu kao i do porasta međunarodnih posvojenja. Hoksbergen (1998) treću generaciju posvojitelja naziva „materijalističkom i realističnom“ jer nakon 1985. dolazi do pada broja posvojitelja koji već imaju biološku djecu, a ponovnog porasta broja posvojitelja koji se na posvojenje odlučuju zbog nemogućnosti začeca.

Suvremena istraživanja ukazuju na slične nalaze. Bausch (2006) je u svome radu ispitivao povezanost različitih demografskih faktora te utjecaj stavova, poput važnosti genetskog naslijeđa, na spremnost na posvajanje. Rezultati njegova istraživanja pokazuju da je nemogućnost začeca najjači prediktor spremnosti na posvajanje. Slične nalaze dobili su Goldberg i sur. (2009) koji navode kako heteroseksualni bračni partneri rijetko razmišljaju o alternativnim mogućnostima dobivanja djeteta sve dok se ne susretnu s poteškoćama pri začecu. S duge strane, važan motiv za posvojenjem je i želja za pomaganjem, odnosno prosocijalni motivi. Tyebjee (2003) je u svojem istraživanju ispitivao stavove opće populacije prema posvojenju i motivaciju za posvojenjem. Rezultati istraživanja pokazuju da je najveći postotak sudionika koji su iskazali spremnost na posvojenje motivaciju za to pronašao u potrebama djeteta, odnosno želji za pomaganjem djetetu bez odgovarajuće

roditeljske skrbi. Osim navedenih motiva, Bausch (2006) kao važan prediktor navodi i prethodnu upoznatost s posvojenjem. Sudionici koji su sami bili posvojeni ili je član njihove obitelji posvojen bili su spremniji i sami posvojiti dijete.

Osim spomenutih faktora, i dob pojedinca ima važnu ulogu u razmatranju posvojenja. Nacionalno istraživanje stavova prema posvojenju provedeno 2002. godine u Sjedinjenim Američkim Državama pokazuje da Amerikanci najviše razmatraju posvojenje kao oblik zasnivanja obitelji u razdoblju od 35. do 44. godine (48%). S dobi taj se postotak smanjuje pa u razdoblju od 45. do 54. godine iznosi 45%, a nakon 55. godine pada na 34% (Interactive, 2002). U skladu s time, statistički podaci u Sjedinjenim Američkim Državama pokazuju da 81% posvojiteljskih majki ima između 35 i 44 godine, dok muškarci posvajaju djecu u mlađoj dobi te je 58,7% posvojitelja u dobi od 35 do 44 godine (Jones, 2009).

Tipovi posvojenja

Svako posvojenje uključuje tri grupe ljudi koje zajednički nazivamo posvojiteljskom trijadom: posvojenik, biološka obitelj i posvojiteljska obitelj. Ovisno o stupnju kontakta među članovima posvojiteljske trijade razlikujemo tri tipa posvojenja. *Zatvoreno posvojenje* karakterizira nedostatak razmjene informacija o identitetu članova posvojiteljske trijade i kontakta među njima. *Poluotvoreno posvojenje* oblik je posvojenja u kojemu postoji posredan kontakt među članovima posvojiteljske trijade (na primjer razmjena fotografija članova trijade preko treće osobe) dok *otvoreno posvojenje* karakterizira *izravan kontakt* i razmjena informacija između posvojiteljskih i bioloških obitelji (Child Welfare Information Gateway, 2013a). Izravan kontakt između posvojiteljske i biološke obitelji te djeteta može se ostvarivati u obliku pisama ili kontakta uživo (Frasch, Brooks i Barth, 2000).

Posvojenja se mogu razlikovati i ovisno o stupnju otvorenosti članova trijade. Važno je naglasiti da su otvorenost u posvojenju i otvoreno posvojenje različiti koncepti. Naime, *otvorenost u posvojenju* odnosi se na stanje uma koje odražava stavove, emocije i ponašanja ljudi vezane uz posvojenje pa tako posvojitelji koji nisu u kontaktu s biološkom obitelji djeteta, a visoko su na otvorenosti mogu poticati razgovore i spremno odgovarati na djetetova pitanja o posvojenju.

U Republici Hrvatskoj posvojenje je uređeno Obiteljskim zakonom, a podaci o posvojenju službena su tajna te je u postupku zasnivanja posvojenja javnost isključena i svi su sudionici postupka dužni poštovati pravo na zaštitu osobnih podataka (Obiteljski zakon, NN 103/15, čl. 180, st 1). Nadalje, jedini zakonom dopušten oblik posvojenja je zatvoreno posvojenje, a trenutačno ne postoje istraživanja u Hrvatskoj koja se bave odnosom posvojiteljske zajednice prema otvorenom posvojenju.

Otvoreno posvojenje

Iz povijesne perspektive, većina posvojenja obuhvaćala su određen stupanj komunikacije među obiteljima, a praksa u kojoj se prava i odgovornosti bioloških roditelja u potpunosti prenose na posvojitelje karakteristika je modernog zapadnjačkog društva. U Sjedinjenim Američkim Državama pojava pečačenja rodnih listova djece javlja se tek u razdoblju 1920-ih i 1930-ih godina kako bi se djecu rođenu izvan bračne zajednice i njihove biološke majke zaštitilo od stigmatizacije društva (Siegel i Smith, 2012). Stručnjaci koji su se bavili posvojenjem time su željeli posvojenoj djeci osigurati jednak položaj i tretman u društvu, u odnosu na djecu koja su rođena i odrasla u biološkoj obitelji (Brodzinsky i Schechter, 1990).

Usporedno s time pojavljuju se mitovi vezani uz posvojenje koji mogu imati utjecaj na odluku članova posvojiteljske trijade o međusobnom kontaktu i razmjeni informacija. Jedan od mitova je da će zatvoreno posvojenje imati pozitivan učinak na sve članove posvojiteljske trijade omogućavajući im da stvore „nov“ život i razviju nove obiteljske veze (Brown, Ryan i Pushkal, 2007). Nadalje, smatra se da će zatvoreno posvojenje omogućiti posvojiteljima da razviju veću privrženost s djetetom i ohrabriti ih u novoj roditeljskoj ulozi, bez straha od uplitanja bioloških roditelja u njihov život (Siegel i Smith, 2012). Smith-McKeever (2006) u svome se radu bavio faktorima koji utječu na stavove posvojitelja Afroamerikanaca prema otvorenom posvojenju. Rezultati njegova istraživanja pokazuju da je većina posvojiteljskih obitelji bila neodlučna kad je riječ o otvorenom posvojenju i to zbog straha da će biološki roditelji željeti ponovno preuzeti skrbništvo nad djetetom. Također, još jedan od mitova vezan uz otvoreno posvojenje jest da će biološki roditelji i posvojitelji biti zbunjeni po pitanju

njihovih roditeljskih prava i obaveza te da će biološke majke osjećati veću tugu zbog davanja djeteta na posvojenje (Child Welfare Information Gateway, 2013b).

Unatoč postojećim mitovima, stručnjaci ukazuju na moguće prednosti otvorenog oblika posvojenja. Ovakav oblik posvojenja zadovoljio bi dječju znatiželju o biološkoj obitelji te bi mogao pomoći da bolje razumiju okolnosti i razloge vlastitog posvojenja. Također, zagovornici otvorenog posvojenja naglašavaju temeljno pravo pojedinca na poznavanje vlastitog porijekla (Rompf, 1993). Nadalje, biološkim roditeljima otvoreno posvojenje moglo bi omogućiti razvoj odnosa s djetetom tijekom njegova odrastanja i donijeti olakšanje i osjećaj mira vezano uz posvojenje. Naposljetku, otvoreno posvojenje moglo bi povećati osjećaj kontrole kod posvojitelja i smanjiti brigu o privrženosti (Child Welfare Information Gateway, 2013a). S druge strane, s obzirom na specifičnosti svakog pojedinog posvojenja, u nekim slučajevima treba preispitati opravdanost otvorenog posvojenja. Također, učestalost kontakta članova posvojiteljske trijade u otvorenom posvojenju treba se temeljiti na njihovim vlastitim željama i potrebama (Rompf, 1993).

Rezultati istraživanja koja su se bavila temom otvorenog posvojenja i njegova utjecaja na članove trijade zaista ukazuju na neke od prednosti ovakvog oblika posvojenja. Rad Von Korffa i Grotevanta (2011) ukazuje na povezanost otvorenog posvojenja i učestalosti komunikacije o posvojenju. Obitelji u otvorenom posvojenju češće su razgovarale o posvojenju, što je bilo povezano s koherentnijim razvojem identiteta kod posvojenika. Nadalje, adolescenti koji su bili zadovoljni kontaktom s biološkom majkom imali su pozitivno mišljenje o njoj te su odnos s njom doživljavali više prijateljskim nego roditeljskim. Također, smatrali su da im je odnos s biološkom majkom pomogao u razvoju identiteta (Berge, i sur., 2006). Longitudinalno istraživanje Henneyeve i sur. (2007) pokazuje da su biološke majke u potpuno otvorenim posvojenjima u drugoj točki prikupljanja podataka postizale niže rezultate na ljestvicama tugovanja od majki u zatvorenim posvojenjima. S obzirom na nalaze dosadašnjih istraživanja o pozitivnom utjecaju otvorenog posvojenja, američka vlada mijenja zakone vezane uz posvojenje, a agencije za posvajanje uvode programe koji podržavaju otvoreno posvojenje (Child Welfare Information Gateway, 2013a).

McRoy i sur. (2007) na temelju longitudinalne studije utjecaja otvorenosti i otvorenog posvojenja zaključuju da se potrebe i uloge članova trijade u otvorenim posvojenjima mijenjaju tijekom vremena te da ne postoji općeniti obrazac odnosa koji bi bio prikladan u svim obiteljima. Siegel i Smith (2012) ukazuju na nekoliko faktora koji pridonose razvoju uspješnih odnosa u otvorenom posvojenju: 1) razumijevanje i međusobno slaganje bioloških roditelja i posvojitelja o tome što otvoreno posvojenje jest, a što nije; 2) kvaliteta odnosa na kojima se temelji otvoreno posvojenje (međusobna empatija, poštovanje, povjerenje); 3) omogućavanje svim članovima posvojiteljske trijade da sami odluče koji oblik otvorenosti im odgovara te 4) surađujuća komunikacija u planiranju kontakata.

Siegel (2008) je u svojem istraživanju ispitivala stavove adolescenata i njihovih posvojiteljskih obitelji prema otvorenom posvojenju. Na temelju rezultata istraživanja navodi nekoliko smjernica koje mogu pomoći socijalnim radnicima i ostalim stručnjacima koji se bave posvojenjem: 1) otvoreno posvojenje funkcionira kad je prilagođeno potrebama i željama članova posvojiteljske trijade; 2) socijalni radnici trebaju pomoći biološkim roditeljima i posvojiteljima u odluci o tome koji tip posvojenja bi njima osobno najviše odgovarao; 3) socijalni radnici mogu pomoći biološkoj i posvojiteljskoj obitelji izgraditi odnos povjerenja i poštovanja; 4) na temelju postojećih istraživanja o učincima otvorenoga posvojenja socijalni radnici mogu pomoći članovima posvojiteljske trijade prevladati strahove i mitove vezane uz otvoreno posvojenje; 5) posvojitelji vide biološke roditelje kao članove šire obitelji pa probleme rješavaju zajedničkim snagama; 6) socijalnim radnicima i ostalim stručnjacima koji se bave posvojenjem potrebna su specifična znanja zbog čega imaju obavezu educirati se i pratiti nalaze novih istraživanja u području otvorenoga posvojenja.

Novija istraživanja pokazuju da se stavovi posvojitelja prema otvorenom posvojenju u Sjedinjenim Američkim Državama mijenjaju pa tako Nacionalno istraživanje posvojitelja provedeno tijekom 2007. i 2008. godine pokazuje da više od dvije trećine posvojitelja u toj zemlji (68 %) ostvaruje kontakt djeteta i njegovih bioloških roditelja nakon posvojenja. U istraživanju *kontakt* je bio definiran kao bilo kakav kontakt djeteta i bioloških roditelja nakon posvojenja te nije bilo nužno da se održavao tijekom duljeg razdoblja (Vandivere, Malm i Radel, 2009, prema Siegel i Smith, 2012). Nadalje, rezultati longitudinalnog istraživanja

Siegel (2012) pokazuju da posvojitelji uglavnom pozitivno gledaju na kontakt s biološkom obitelji jer služi dobrobiti djeteta.

Također, Rompf (1993) je u svojem istraživanju ispitivala stavove opće populacije prema otvorenom posvojenju, a rezultati pokazuju da 52% Amerikanaca odobrava otvoreno posvojenje. Slični nalazi dobiveni su i u Nacionalnom istraživanju stavova prema posvojenju provedenom 2002., pri čemu su se ispitivali i stavovi prema otvorenom posvojenju, te rezultati pokazuju da je 68% sudionika smatralo da je otvoreno posvojenje dobra praksa u nekim ili gotovo svim slučajevima, dok je 31% Amerikanaca smatralo da je otvoreno posvojenje samo ponekada ili gotovo nikada dobra praksa (Interactive, 2002). Rezultati istog Nacionalnog istraživanja također su pokazali da se stavovi prema posvojenju razlikuju ovisno o dobi sudionika pri čemu sudionici mlađi od 25 i stariji od 65 godina u manjoj mjeri podržavaju posvojenje od sudionika ostalih dobnih skupina (Interactive, 2002). Iako nismo pronašli istraživanja koja su se bavila odnosom dobi i stavova prema otvorenom posvojenju, otvoreno posvojenje podvrsta je posvojenja te bismo zbog toga mogli očekivati da će se stavovi prema ovome obliku posvojenja također razlikovati ovisno o dobi sudionika.

Nalazi ranijih istraživanja ukazuju na zaključak da je otvoreno posvojenje dinamičan sustav u kojemu bi, osim članova posvojiteljske trijade, trebali sudjelovati i stručnjaci koji bi svojom podrškom i znanjem pomogli biološkim roditeljima i posvojiteljima u svladavanju različitih prepreka i problema. Nadalje, postojeći mitovi o otvorenom posvojenju ukazuju na oprečne stavove prema ovome tipu posvojenja, a na čije formiranje mogu djelovati različiti faktori.

Povezanost osobina ličnosti i stavova

Brojna istraživanja, postojeći modeli te interes znanstvenika za područje ličnosti ukazuju na važnost utjecaja osobina ličnosti na stavove, emocije i ponašanja ljudi. Ličnost je skup psihičkih osobina i mehanizama unutar pojedinca koji su organizirani i relativno trajni, te utječu na interakcije i prilagodbu pojedinca na psihičku, fizičku i socijalnu okolinu (Larsen i Buss, 2005). Tijekom godina istraživanja ličnosti brojni znanstvenici predložili su različite taksonomije osobina ličnosti kao što su Eysenckov hijerarhijski model ličnosti, Cattellov

sustav 16 faktora ličnosti, kružne taksonomije ličnosti i danas najrašireniji Petofaktorski model ličnosti. Petofaktorski model grana se u dva teorijski različita pravca – model Velikih pet, koji je proizašao iz leksičkih istraživanja i Petofaktorski model (*Five Factor Model*), koji je nastao nadograđivanjem postojećeg mjernog instrumenta „NEO“ dodatnim faktorima ugodnosti i savjesnosti (Milas, 2004). U ovom istraživanju ispitane su osobine ličnosti unutar modela Velikih pet i njihova povezanost sa stavovima prema otvorenom posvojenju.

Model ličnosti Velikih pet proizašao je iz leksičkih istraživanja koja se vode pretpostavkom da će one individualne razlike koje imaju važnu ulogu u međuljudskim odnosima biti kodirane u njihovu jeziku (John i sur.,1988). Najveće i najopćenitije sustavno istraživanje velikih pet faktora proveo je Lewis Goldberg koristeći pridjevske opise crta ličnosti (Larsen i Buss, 2005). Taksonomija koju je dobio obuhvaća sljedeće dimenzije: (I) ekstraverzija, (II) ugodnost, (III) savjesnost, (IV) emocionalna stabilnost te (V) intelekt, kultura ili otvorenost prema iskustvu (Milas, 2004).

Istraživanja u području dimenzija ličnosti pokazuju da ekstraverzija ima važnu ulogu u društvenim odnosima. Ekstravertirani pojedinac često će se uključivati u socijalnu interakciju, preuzimati vodstvo te će takve osobe često doživljavati ugodne emocije (Larsen i Buss, 2005). Nadalje, dimenzija ugodnosti također je važna u društvenim odnosima pa će osobama koje postižu visoke rezultate na ljestvici ugodnosti biti važno da se dobro slažu s drugima te će izbjegavati sukobe. Ugodnost je povezana s prosocijalnim i altruističnim ponašanjem pa će tako ove osobe biti pažljive, prije će pomoći drugima te će biti omiljene u društvu (Graziano i Eisenberg, 1997). Savjesnost je dimenzija vezana uz društveno uvjetovanu kontrolu i upravljanje vlastitim impulsima te konformizam pa će savjesne osobe djelovati promišljeno te biti organizirane i točne (Hogan i Ones, 1997). Dimenzija emocionalne stabilnosti odnosi se na emocionalno reagiranje osobe te obuhvaća facete: smirenost, opuštenost i staloženost (Mlačić, 2002). Peta dimenzija izaziva najveća neslaganja među teoretičarima ličnosti. Mjerni instrumenti koji se temelje na leksičkom pristupu i modelu Velikih pet (npr. IPIP) za peti faktor uzimaju intelekt. Osoba koja postiže visok rezultat na ovoj ljestvici procjenjuje se maštovitom, kreativnom te sposobnom generirati i shvatiti apstraktne ideje. Petofaktorski model kao peti faktor uzima otvorenost prema iskustvima.

Istraživanja modela Velikih pet ukazuju na to da se ličnost pojedinca mijenja tijekom vremena. Različite studije pokazuju slaganje u nalazima da s dobi dolazi do jačanja u emocionalnoj stabilnosti, ugodnosti i savjesnosti, a osobine poput impulzivnosti i fleksibilnosti imaju tendenciju slabljenja (Larsen i Buss, 2005). Tijekom života do promjena u ličnosti najviše dolazi u razdoblju mlađe odrasle dobi - više nego bilo u kojem drugom razdoblju života (Roberts, Walton i Viechtbauer, 2006). Srivastava i sur. (2003) u svome su istraživanju dobili nalaz da do jačanja savjesnosti dolazi uglavnom tijekom 20-ih godina, a do jačanja ugodnosti tijekom 30-ih godina života. Nadalje, rezultati sudionica istraživanja pokazali su da tijekom dobi dolazi do slabljenja neuroticizma i ekstraverzije, no takvi rezultati nisu dobiveni i kod muških sudionika. Naposljetku, rezultati na dimenziji otvorenosti također su pokazali slabljenje s dobi.

Stavove možemo definirati kao trajno vrednovanje ljudi, objekata ili ideja (Aronson i sur., 2005). Sastoje se od tri dijela: kognitivne, emocionalne i bihevioralne sastavnice. Kognitivna sastavnica obuhvaća misli i vjerovanja koja imamo o objektu stava, emocionalna sastavnica odnosi se na emocionalne reakcije prema objektu stava, a bihevioralna sastavnica obuhvaća postupke ili ponašanja prema objektu stava (Aronson i sur., 2005). Svi stavovi imaju sve tri sastavnice, no pojedini stav može se više zasnivati na jednoj sastavnici, nego na ostalima pa naši stavovi mogu biti primarno kognitivno (stereotipi), emocionalno (predrasude) ili bihevioralno (diskriminacija) zasnovani. Iako su stavovi najvećim dijelom oblikovani na temelju socijalnog iskustva, Tesser (1993) smatra da su povezani i s nasljednim karakteristikama poput temperamenta i ličnosti te da će stavovi koji su u većoj mjeri pod utjecajem naslijeđa biti otporniji na promjenu.

Milas (2004) navodi da teorijska gledišta o odnosu osobina ličnosti i stavova možemo podijeliti u tri velike skupine teorija pri čemu prva skupina pretpostavlja potpuno preklapanje ličnosti i stavova. Druga skupina ipak smatra da se radi o odvojenim konstruktima koji dijele neke zajedničke karakteristike, a treća u potpunosti zanemaruje utjecaj osobina ličnosti na stavove. Istraživanja ipak ukazuju na povezanost određenih crta ličnosti i specifičnih stavova.

Crawford i Brandt (2018) u svojoj su metaanalizi ispitivali povezanost petofaktorskog modela i predrasuda. Rezultati njihova istraživanja pokazuju da je niska ugodnost povezana s generaliziranim predrasudama prema različitim skupinama ($r = -.23$). Nadalje, Ekehammar

i Akrami (2003) navode da je, osim ugodnosti, i otvorenost prema iskustvima značajno povezana s generaliziranim predrasudama ($r = -.44$). U nastavku svojega istraživanja, Ekehammar i Akrami (2007) potvrdili su povezanost ugodnosti i otvorenosti s iskazivanjem predrasuda te također dobili da je ekstraverzija treća dimenzija ličnosti koja je negativno povezana s iskazivanjem predrasuda. Riemann i sur. (1993) u svome su istraživanju ispitivali povezanost osobina ličnosti i konzervativizma. Rezultati njihova istraživanja pokazuju da je otvorenost prema iskustvima u visokoj negativnoj korelaciji s konzervativizmom. Konzervativnim pojedincima važna je sigurnost, dok su osobe visoko na otvorenosti sklone traganju za novim iskustvima i prihvaćanju novih ideja. Istraživanja pokazuju da je dimenzija savjesnosti općenito vezana uz brojna poželjna ponašanja kao što su pridržavanje pravila, izbjegavanje riskantnog ponašanja, stabilnost bračnih i općenito socijalnih odnosa te briga o zdravlju (Roberts i sur., 2014). Također, rezultati istraživanja Riemanna i sur. (1993) pokazali su da savjesnost pozitivno korelira s konzervativizmom. Dakle, vjerojatnije je da će se pojedinci koji se procjenjuju savjesnima ponašati promišljeno i oprezno te da neće biti skloni naglim promjenama. Dimenzija emocionalne stabilnosti odnosi se na uspješnost nošenja sa svakodnevnim stresorima i emocionalno reagiranje pojedinca pa će se emocionalno stabilne osobe lakše suočavati sa svakodnevnim problemima i izazovima u različitim aspektima života (Larsen i Buss, 2005).

Nalazi ranijih istraživanja ukazuju na zaključak da osobine ličnosti imaju važnu ulogu u oblikovanju različitih stavova i ponašanja zbog čega je opravdano pretpostaviti da mogu imati ulogu i u oblikovanju stavova prema otvorenom posvojenju. Ranija istraživanja (Crawford i Brandt, 2018; Ekehammar i Akrami, 2007) pokazala su da su dimenzije ekstraverzija, ugodnost i otvorenost negativno povezane s iskazivanjem generaliziranih predrasuda te bismo zbog toga mogli očekivati da će biti negativno povezane i sa sklonošću vjerovanja u negativne mitove prema otvorenom posvojenju. Iako u ovome istraživanju ispitujemo intelekt kao peti faktor, mogli bismo očekivati isti smjer povezanosti za intelekt kao i za otvorenost jer obuhvaćaju zajedničke facete poput sklonosti maštanju i apstraktnim idejama. S druge strane, savjesne osobe vjerojatnije će se ponašati promišljeno i oprezno, a s obzirom da otvoreno posvojenje ne postoji u Hrvatskoj moglo bi djelovati nepoznato i ugrožavajuće te bi stoga savjesni pojedinci mogli biti više skloni vjerovati u mitove o

otvorenom posvojenju. Naposljetku, emocionalno stabilne osobe su staložene i lakše se suočavaju sa svakodnevnim izazovima pa bismo mogli očekivati da otvoreno posvojenje neće doživljavati prijeteće te će biti manje sklone vjerovati u mitove o otvorenom posvojenju.

CILJ

S obzirom na zanemarenost koncepta otvorenog posvojenja i nedostatak istraživanja u Hrvatskoj koja bi proučavala odnos posvojiteljske zajednice prema tom obliku posvojenja, ovim radom željeli smo ispitati stavove potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju i povezanost tih stavova s nekoliko faktora za koje je opravdano pretpostaviti da mogu imati ulogu u njihovu formiranju.

PROBLEMI

1: Ispitati povezanost dobi i razloga posvojenja sa stavovima prema otvorenom posvojenju, kod potencijalnih posvojitelja.

Hipoteza 1: Sklonost vjerovanja u mitove o otvorenom posvojenju bit će izraženija kod starijih potencijalnih posvojitelja te onih koji su se na posvojenje odlučili iz zdravstvenih razloga, odnosno zbog nemogućnosti imanja biološke djece.

2: Ispitati povezanost stavova o otvorenom posvojenju i osobina ličnosti potencijalnih posvojitelja.

Hipoteza 2: Osobine ličnosti bit će u statistički značajnim korelacijama sa stavovima potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju. Sklonost vjerovanju u mitove o otvorenom posvojenju pozitivno će biti povezana sa savjesnošću, a negativno s ekstraverzijom, ugodnošću, emocionalnom stabilnošću i intelektom.

METODA

Sudionici

Sudionici ovoga istraživanja bili su polaznici edukacija za potencijalne posvojitelje koje su provodile udruge *Na drugi način* i *Adopta*. Istraživanju je pristupilo 89 sudionika, no 8 ih nije ispunilo upitnik do kraja zbog čega su njihovi odgovori izuzeti iz obrade. Konačni uzorak čini 81 potencijalni posvojitelj što je 91,01% ukupnog broja osoba koje su pristupile istraživanju. Prosječna dob sudionika bila je 41 godina ($SD = 5.78$), a raspon od 28 do 57 godina. Približno polovica uzorka (48.1%) veći je dio života provela u velikom gradu, a čak 72.8% sudionika imalo je višu ili visoku stručnu spremu. Detaljni prikaz demografskih obilježja uzorka prikazan je u tablici 1.

Tablica 1
Demografska obilježja uzorka ($N=81$)

		%
Spol	Žene	75.3
	Muškarci	24.7
Bračni status	U braku	88.9
	Nije u braku	11.1
Roditeljsko iskustvo	Ima biološko dijete	13.6
	Ima posvojeno dijete	19.8
Najveći stupanj obrazovanja	SSS	27.2
	VŠS	11
	VSS	51.9
	VII	4.9
	VIII	4.9
Veličina mjesta u kojem su proveli najveći dio života	Selo (do 5 000 stanovnika)	6.2
	Manje mjesto (do 10 000 stanovnika)	16
	Manji grad (do 100 000 stanovnika)	14.8
	Grad (do 500 000 stanovnika)	14.8
	Veliki grad (više od 500 000 stanovnika)	48.1

Postupak

Prije provedbe, nacrt istraživanja pregledan je i odobren od strane Etičkog povjerenstva Odsjeka za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Istraživanje je provedeno dvjema metodama - *online* i papir-olovka metodom. Podaci su prikupljeni u nekoliko navrata u razdoblju od lipnja 2017. do travnja 2018. godine.

Online verzija upitnika konstruirana je pomoću web alata LimeSurvey te je u lipnju 2017. godine poziv na sudjelovanje s poveznicom na upitnik proslijeđen voditeljici edukacija za potencijalne posvojitelje koje se provode u sklopu udruge *Na drugi način*. Poziv na sudjelovanje u istraživanju prosljedila je bivšim polaznicima edukacija koje su u sklopu udruge bile održane u Zagrebu. Nadalje, poziv na sudjelovanje s poveznicom na upitnik prosljedila je i suradnicima u obiteljskim centrima u Rijeci, Splitu, Osijeku, Čakovcu i Sisku u kojima se također provodi program udruge. Suradnike u navedenim obiteljskim centrima zamolila je da poveznicu na upitnik prosljede svojim polaznicima, no nemamo podatke o tome jesu li obiteljski centri to doista i učinili.

S obzirom na mali broj sudionika koji se odazvao *online* istraživanju, odlučeno je da će se podaci prikupljati i metodom papir olovka. Udruga *Na drugi način* provodi edukacije za potencijalne posvojitelje u 3-4 ciklusa tijekom godine. U studenom 2017. voditeljica edukacija obavijestila je dvije grupe polaznika edukacije o istraživanju te ih pitala pristaju li na dolazak istraživača u grupu. Uz dvije grupe u studenom, istraživač je, uz prethodni pristanak sudionika, posjetio i grupu polaznika edukacije u veljači 2018. godine.

U ožujku 2018. dio podataka ponovno je prikupljen *online* metodom. Poziv na sudjelovanje s poveznicom na upitnik proslijeđen je vanjskoj suradnici koja ga je prosljedila grupi polaznika edukacije za potencijalne posvojitelje koju provodi udruga *Adopta* u Zagrebu.

Sudionici su prije ispunjavanja upitnika obaviješteni o svrsi istraživanja te su također dobili informaciju da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i anonimno. Upitnik su ispunjavali jednokratno, a u slučaju da imaju primjedbe na provedeno istraživanje ili ih zanimaju rezultati istraživanja napisan je i kontakt istraživača.

Mjerni instrumenti

Za potrebe ovoga istraživanja konstruiran je instrument koji se sastojao od četiri dijela. Prvi dio sadržavao je pitanja o demografskim podacima, drugi dio ljestvicu stavova prema otvorenom posvojenju, treći dio upitnik ličnosti, a četvrti dio dva pitanja kojima je ispitano mišljenje sudionika o uvrštavanju tema o otvorenom posvojenju u edukaciju potencijalnih posvojitelja i interes za tu temu.

Demografski podaci

Na samome početku upitnika sudionici su odgovorili na pitanja o dobi, spolu, najvećem završenom stupnju obrazovanja, bračnom statusu te veličini mjesta u kojem su proveli najveći dio života (tablica 1). Sudionici su pitani i o tome imaju li biološke ili posvojene djece te iz kojih su se razloga odlučili na posvojenje pri čemu su im ponuđeni sljedeći odgovori: nemogućnost imanja biološke djece zbog zdravstvenih razloga; trenutačno nemam partnera, a želim postati majka; želim pružiti djetetu/djeci bez roditelja dom i obitelj; već imam dijete, a posvojenjem želim proširiti obitelj; ostalo.

Ljestvica stavova o otvorenom posvojenju – Open Adoption Scale (OAS)

Kako bismo ispitali stavove potencijalnih posvojitelja o otvorenom posvojenju u upitnik je uvrštena ljestvica koju su konstruirali Brown, Ryan i Pushkal (2007). Ljestvica je namijenjena ispitivanju sklonosti osobe da vjeruje u mitove vezane uz otvoreno posvojenje (npr., „Djetetov osjećaj pripadanja posvojiteljskoj obitelji bit će jači ako se prekine kontakt s biološkom obitelji.“) te je prvenstveno konstruirana kao istraživački alat, ali se koristi i u sklopu edukacija u sustavu socijalne skrbi u Sjedinjenim Američkim Državama. Ljestvica je na hrvatski jezik prevedena u sklopu istraživanja koje je provedeno na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i to za potrebe diplomskog rada koji je u postupku izrade (Markota, u izradi).

Ljestvica se sastoji od 15 tvrdnji koje se tiču posvojenja, a sudionici su na ljestvici Likertovog tipa od 1 (izrazito se ne slažem) do 7 (izrazito se slažem) trebali procijeniti u kojoj se mjeri slažu s pojedinom tvrdnjom. Ukupan rezultat nastaje zbrajanjem odgovora

sudionika na pojedinim česticama pri čemu niži rezultat označava nižu sklonost vjerovanja u mitove vezane uz otvoreno posvojenje (pozitivniji stav prema otvorenom posvojenju).

Ljestvica ispituje stavove vezane uz sve članove posvojiteljske trijade – biološke roditelje (eng., *Biological Parents*), posvojenu djecu (eng., *Adopted Child*) i posvojitelje (*Adoptive Parents*) te se stoga sastoji od tri podljestvice pri čemu se svaka od njih sastoji od pet pitanja. Ukupan rezultat na podljestvicama kreće se u rasponu od 5 do 35. Brown, Ryan i Pushkal (2007) utvrdili su koeficijente unutarnje konzistencije za ukupan rezultat $\alpha=.92$, za podljestvicu bioloških roditelja $\alpha=.85$, za podljestvicu posvojene djece $\alpha=.89$ te podljestvicu posvojitelja $\alpha=.82$. Koeficijenti unutarnje konzistencije u ovom istraživanju iznose za ukupan rezultat $\alpha=.92$, za podljestvicu bioloških roditelja $\alpha=.83$, za podljestvicu posvojene djece $\alpha=.94$ te podljestvicu posvojitelja $\alpha=.88$. Kao preduvjet za računanje Cronbachove alfe za ukupan rezultat u Ljestvici provedena je analiza glavnih komponentata s jednim zadanim faktorom. Utvrđeno je da su sve čestice Ljestvice zasićene jednom glavnom komponentom koja objašnjava 47,68 % ukupne varijance (korelacije s faktorom kreću se od .34 do .88). Ovi rezultati opravdavaju formiranje ukupnog rezultata u Ljestvici koji je izražen kao zbroj odgovora na svim česticama. Primijenjena ljestvica stavova o otvorenom posvojenju nalazi se u Prilogu A.

Upitnik ličnosti IPIP 50 (International Personality Item Pool scale)

Za procjenu ličnosti korištena je hrvatska verzija upitnika ličnosti IPIP-50 (*International Personality Item Pool scale*) (Mlačić i Goldberg, 2007). Ova mjera temelji se na modelu ličnosti Velikih pet te je dostupna na internetskoj stranici <http://ipip.ori.org/> (Goldberg, 1999). Pet faktora ličnosti – ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, emocionalna stabilnost i intelekt, ispituje se sa po 10 čestica. Sudionici su na ljestvici Likertovog tipa od 1 do 5 trebali odrediti u kojoj mjeri se pojedini iskaz odnosi na njih pri čemu je 1 označavao da se tvrdnja uopće ne odnosi na njih (1 = posve netočno), a 5 da se u potpunosti odnosi na njih (5 = posve točno). Mlačić i Goldberg (2007) utvrdili su koeficijente unutarnje konzistencije za ljestvice: ekstraverzija $\alpha=.87$, ugodnost $\alpha=.79$, savjesnost $\alpha=.81$, emocionalna stabilnost $\alpha=.88$ i intelekt $\alpha=.79$. Koeficijenti unutarnje konzistencije u ovom istraživanju iznose: ekstraverzija $\alpha=.85$, ugodnost $\alpha=.79$, savjesnost $\alpha=.78$, emocionalna

stabilnost $\alpha=.89$ i intelekt $\alpha=.81$. Upitnik ličnosti primijenjen u ovome istraživanju nalazi se u prilogu B.

Na kraju upitnika sudionicima je ukratko definiran koncept otvorenoga posvojenja te su pitani smatraju li da bi bilo dobro u sklopu edukacije za posvojitelje uključiti i temu otvorenog posvojenja. Ponuđeni odgovori bili su „DA“, „NE“ i „NE ZNAM“. Također, na ljestvici Likertovog tipa od 1 do 5 trebali su odrediti u kojoj bi mjeri njih osobno zanimalo čuti više o toj temi pri čemu je 1 označavao da ih nimalo ne zanima (1 = nimalo), a 5 da ih u potpunosti zanima (5 = u potpunosti). Također, sudionici su imali priliku obrazložiti svoj odgovor na oba pitanja.

REZULTATI

Preliminarne analize

Kako bismo provjerili odstupaju li distribucije rezultata na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju i u upitniku ličnosti od normalne distribucije, proveli smo Kolmogorov - Smirnovljev Z test koji za ukupne rezultate na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju nije bio statistički značajan, što znači da se rezultati na navedenoj ljestvici normalno distribuiraju. Nadalje, Kolmogorov – Smirnovljev test bio je statistički značajan za dimenziju emocionalne stabilnosti. Uvidom u grafičke prikaze distribucije varijable emocionalne stabilnosti utvrđeno je da se varijabla normalno distribuira, a proveden je i ShapiroWilk test te rezultat nije bio statistički značajni (emocionalna stabilnost; $p = .12$). Rezultati Kolmogorov – Smirnovljev testa za preostale dimenzije ličnosti nisu bili statistički značajni, što upućuje na normalnu distribuciju njihovih rezultata. Detaljni prikaz rezultata Kolmogorov – Smirnovljev testa i deskriptivnih statističkih pokazatelja za stavove o otvorenom posvojenju i crte ličnosti prikazan je u tablici 2.

Nadalje, s obzirom na neravnomjernu zastupljenost muškaraca i žena u uzorku bilo je potrebno ispitati razlikuju li se stavovi prema otvorenom posvojenju s obzirom na spol. Zbog činjenice da je broj muškaraca manji od $N = 30$ odlučili smo izračunati neparametrijski Mann – Whitneyev U test i pokazalo se sa da on nije bio statistički značajan ($p = .97$), što nam govori da se stavovi prema otvorenom posvojenju ne razlikuju s obzirom na spol. Također, s obzirom da dio sudionika već ima posvojenu djecu bilo je potrebno ispitati je li

to povezano s njihovim stavovima prema otvorenom posvojenju. Kako bismo to provjerili, također smo izračunali Mann – Whitneyev U test. Dobiveni rezultati također nisu bili statistički značajni, što nam govori da se stavovi sudionika koji već imaju posvojenu djecu ne razlikuju statistički značajno od stavova sudionika koji nemaju posvojenu djecu ($p = .71$). Iako rezultati pokazuju da se stavovi prema otvorenom posvojenju ne razlikuju s obzirom na spol i roditeljsko iskustvo, zbog neravnomjerne zastupljenosti muškaraca i žena te sudionika koji imaju/nemaju posvojeno dijete, moguća je nestabilnost dobivenih rezultata.

Tablica 2
Deskriptivni statistički pokazatelji za stavove o otvorenom posvojenju i crte ličnosti

	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>	K-S Z	<i>p</i>
Ukupan rezultat na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju	27	105	72.11	18.94	81	0.07	.20
Ekstraverzija	22	50	35.15	6.39	79	0.06	.20
Ugodnost	25	50	40.01	5.19	77	0.10	.09
Savjesnost	26	50	38.87	5.27	78	0.09	.20
Emocionalna stabilnost	18	50	36.21	7.01	77	0.10	.04*
Intelekt	23	50	37.27	5.67	78	0.08	.20

* $p < .05$; K-S Z – Kolmogorov Smirnovljevi test

Stavovi prema otvorenom posvojenju

Prvi problem ovoga istraživanja bio je ispitati povezanost dobi i razloga posvojenja sa stavovima prema otvorenom posvojenju, kod potencijalnih posvojitelja. U tablici 2 vidljivo je da su rezultati sudionika, u odnosu na teorijsku aritmetičku sredinu Ljestvice stavova o otvorenom posvojenju, koja iznosi 60, pomaknuti prema većim vrijednostima. To nam govori da su potencijalni posvojitelji skloni vjerovati u mitove vezane uz otvoreno posvojenje. Kako bismo odgovorili na prvi problem i ispitati povezanost dobi i razloga

posvojenja sa stavovima prema otvorenom posvojenju kod potencijalnih posvojitelja, sudionici su podijeljeni u četiri skupine na temelju dvije nezavisne varijable. Prema dobi sudionici su podijeljeni u dvije skupine: 1) *mlađa odrasla dob* - sudionici do 40 godina (uključujući 40) te 2) *srednja odrasla dob* - sudionici stariji od 40 godina. Ova dobna granica uzeta je jer se u periodizaciji razvoja 40. godina uobičajeno uzima kao „granična“ između mlađe i srednje odrasle dobi. Nadalje, prema odgovoru na pitanje o razlogu posvojenja sudionici su također podijeljeni u dvije skupine: 1) *zdravstveni razlozi posvojenja* u koju ulazi odgovor - nemogućnosti imanja biološke djece zbog zdravstvenih razloga i 2) *socijalni razlozi posvojenja* u koju ulaze svi ostali odgovori - trenutno nemam partnera, a želim postati majka; želim pružiti djetetu/djeci bez roditelja dom i obitelj; već imam dijete, a posvojenjem želim proširiti obitelj; ostalo. Složenom analizom varijance za nezavisne uzorke provjereno je postoje li statistički značajni glavni i interakcijski efekti dobi i razloga posvojenja na stavove prema otvorenom posvojenju. Detaljni prikaz deskriptivne statistike za rezultate sudionika na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju ovisno o dobi i razlogu posvojenja nalazi se u tablici 3.

Tablica 3
Aritmetičke sredine i standardne devijacije ukupnog rezultata sudionika na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju ovisno o dobi i razlogu posvojenja (N=81)

		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>N</i>
Dob	Razlog posvojenja			
Mlađa odrasla dob	Zdravstveni	73.15	19.96	34
	Socijalni	58.10	19.67	10
Srednja odrasla dob	Zdravstveni	75.94	12.44	18
	Socijalni	74.00	19.89	19
Ukupno	Zdravstveni	74.12	17.64	52
	Socijalni	68.52	20.92	29

Složenom analizom varijance za nezavisne uzorke dobiven je statistički značajan glavni efekt dobi ($F = 4.296$, $df = 1/77$, $p = .04$, $\eta_p^2 = 0.05$) dok glavni efekt razloga posvojenja ($F = 3.548$, $df = 1/77$, $p = .06$, $\eta_p^2 = 0.04$) i interakcija dobi i razloga posvojenja

nisu bili statistički značajni ($F = 2,11$, $df = 1/77$, $p = .15$, $\eta_p^2 = 0.03$). Kao veličina učinka korištena je kvadrirana parcijalna eta (η_p^2). Prema Cohenu (1988) granične vrijednosti za ovaj indikator su: .01 = mala veličina učinka, .06 = srednja veličina učinka i .14 = velika veličina učinka.

Stariji sudionici postigli su veće rezultate na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju od mlađih sudionika što govori da su skloniji vjerovati u mitove o otvorenom posvojenju, odnosno njihovi stavovi negativniji su od stavova mlađih sudionika. Pri tome je veličina učinka za dobivene razlike u stavovima prema otvorenom posvojenju u odnosu na dob srednja. Ovi rezultati djelomično potvrđuju prvu hipotezu.

Iako rezultati sudionika na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju pokazuju da su sudionici skloni vjerovati u mitove o otvorenom posvojenju, čak 59 sudionika (72.8 %) smatra da bi bilo dobro ovu temu uključiti u edukacije za posvojitelje. Polovica sudionika koji su obrazložili svoj odgovor (20 od 36 sudionika) navode da bi bilo dobro dodatno se informirati i educirati o temi otvorenoga posvojenja. Jedan sudionik navodi: „*Potencijalni posvojitelji uglavnom su šturo upoznati s temom otvorenog posvojenja pa bi bilo dobro u sklopu edukacija uključiti tu temu kako bi se educirali i naučili što bi to značilo za dijete i posvojitelje*“. Nadalje, 82.72 % sudionika navodi da bi umjereno ili u većoj mjeri njih osobno zanimalo više čuti o otvorenom posvojenju ($M = 3.53$, $SD = 0.99$).

Povezanost stavova prema otvorenom posvojenju i osobina ličnosti

Drugi problem ovoga istraživanja bio je ispitati povezanost stavova prema otvorenom posvojenju i osobina ličnosti potencijalnih posvojitelja, a dobiveni Pearsonovi koeficijenti korelacije prikazani su u tablici 4.

Tablica 4
Koeficijenti korelacije stava prema otvorenom posvojenju i osobina ličnosti

	Ekstraverzija ^c	Ugodnost ^a	Savjesnost ^b	Emocionalna ^a stabilnost	Intelekt ^b
Ukupan rezultat na Ljestvici stavova prema otvorenom posvojenju	.15	.15	.23*	-.11	.22

* $p < .05$, ^a: $N=77$, ^b: $N=78$, ^c: $N=79$

Kako je vidljivo iz tablice 4 stavovi potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju statistički su značajno korelirali samo sa savjesnošću. Ostale osobine ličnosti nisu bile u statistički značajnim korelacijama sa stavovima prema otvorenom posvojenju. Smjer korelacije pokazuje da sudionici koji postižu veći ukupni rezultat na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju također postižu i veći rezultat na ljestvici savjesnosti. Dakle, sudionici koji su skloniji vjerovati mitovima o otvorenom posvojenju, odnosno imaju negativniji stav prema otvorenom posvojenju također se procjenjuju i više savjesnima. Ovi rezultati djelomično potvrđuju drugu hipotezu.

RASPRAVA

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati stavove potencijalnih posvojitelja i njihov odnos s dobi, razlozima posvajanja te osobinama ličnosti. Sukladno teorijskim postavkama i nalazima prethodnih istraživanja, prva hipoteza bila je da će stavovi potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju biti negativniji kod starijih sudionika i sudionika koji su se na posvojenje odlučili iz zdravstvenih razloga. Druga hipoteza bila je da će osobine ličnosti značajno korelirati sa stavovima potencijalnih posvojitelja. Konkretno, očekivali smo da će sklonost vjerovanja u mitove o otvorenom posvojenju biti pozitivno povezana sa savjesnošću, a negativno povezana s ekstraverzijom, ugodnošću, emocionalnom stabilnošću i intelektom. Iako je u uzorku neravnomjerna zastupljenost muškaraca u odnosu na žene, te roditelja koji već imaju posvojenu djecu, u odnosu na potencijalne posvojitelje, preliminarne analize pokazale su da spol i imanje posvojenoga djeteta nisu povezani sa stavovima prema otvorenom posvojenju te su zbog toga izostavljeni iz kasnijih analiza.

Dobiveni rezultati djelomično potvrđuju prvu hipotezu. Iako nije dobivena statistički značajna interakcija dobi i razloga posvojenja, dobiven je statistički značajan glavni efekt dobi pa se može zaključiti da su stavovi starijih sudionika negativniji od stavova mlađih sudionika. Ovakvi rezultati sukladni su ranije dobivenim nalazima istraživanja stavova prema posvojenju koja su pokazala da starije osobe u manjoj mjeri razmatraju posvojenje te da su stavovi starijih osoba prema posvojenju nešto manje podržavajući nego stavovi mlađih osoba (Interactive, 2002). Također, kao što je spomenuto ranije, osobine ličnosti utječu na

stavove i ponašanja. Budući da s dobi dolazi do slabljenja osobina otvorenosti prema iskustvu i fleksibilnosti, možemo očekivati da će stariji sudionici biti manje otvoreni prema novim idejama kao što je otvoreno posvojenje, a koje kao oblik posvojenja ne postoji u Republici Hrvatskoj.

Rezultati istraživanja nisu potvrdili glavni efekt razloga posvojenja. Iako smo očekivali da će potencijalni posvojitelji koji su se na posvojenje odlučili iz zdravstvenih razloga imati negativnije stavove prema otvorenom posvojenju od posvojitelja koji su se na posvojenje odlučili iz socijalnih (altruističnih) razloga, rezultati pokazuju da se stavovi potencijalnih posvojitelja s obzirom na razloge posvojenja ne razlikuju. Moguće objašnjenje ovakvih rezultata je da jednom kada se potencijalni posvojitelji odluče na posvojenje motivacija iz koje je proizašla njihova odluka više ne igra ulogu u donošenju budućih odluka vezanih uz samo posvojenje i odnose unutar obitelji. U skladu s time, potencijalni posvojitelji će biti više ili manje skloni vjerovati u mitove vezane uz otvoreno posvojenje bez obzira na prirodu početne motivacije za posvojenjem.

Dobiveni rezultati djelomično potvrđuju i drugu hipotezu. Od pet temeljnih dimenzija ličnosti jedino savjesnost statistički značajno korelira sa stavovima posvojitelja prema otvorenom posvojenju. Sudionici koji su imali veći rezultat na Ljestvici stavova o otvorenom posvojenju sebe su procjenjivali savjesnijima na upitniku ličnosti. Dakle, negativniji stav prema otvorenom posvojenju povezan je s većom savjesnošću kod potencijalnih posvojitelja. Ovakav rezultat u skladu je s prethodnim nalazima istraživanja koja su se bavila povezanošću osobina ličnosti i društvenih stavova. Pojedincima koji se procjenjuju savjesnima važno je pridržavanje pravila, red i stabilnost obiteljskih te općenito socijalnih odnosa (Roberts i sur., 2014). Takvim osobama bit će važno održati obiteljsku stabilnost te olakšati djetetu prijelaz u novu obitelj (ukoliko dijete nije posvojeno kao novorođenče). Otvoreno posvojenje, zbog održavanja kontakta s biološkim roditeljima i u skladu s postojećim mitovima, može djelovati zbunjujuće potencijalnim posvojiteljima. Jedan od sudionika istraživanja otvoreno posvojenje opisuje kao „*dodatnu zabunu u već ionako složenoj situaciji.*“. Također, s obzirom na dobivene rezultate ranije provedenog istraživanja Riemanna i sur. (1993) o pozitivnoj povezanosti savjesnosti i konzervativizma moguće je da su potencijalni posvojitelji, koji se procjenjuju savjesnijima, također i oprezniji prema otvorenom posvojenju koje ne postoji u

Hrvatskoj te su zbog toga skloniji vjerovati u postojeće mitove. Dobiveni rezultati naglašavaju važnost edukacija posvojitelja o otvorenom posvojenju jer se jedino tako mogu postići dugotrajne promjene u stavovima posvojitelja.

Metodološka ograničenja, doprinosi istraživanja i preporuke za buduća istraživanja

Nekoliko je glavnih nedostataka koji ograničavaju rezultate ovoga istraživanja. Prvi se odnosi na uzorak sudionika koji je prigodan i malen te obuhvaća znatno više žena nego muškaraca (75.3% žena). Iako preliminarne analize u našem istraživanju nisu pokazale spolne razlike u stavovima prema otvorenom posvojenju, Gibbons i sur. (2006) u svome su istraživanju dobili nalaz da muškarci imaju negativnije stavove prema posvojenju od žena. U slučaju podjednake zastupljenosti muškaraca i žena u uzorku moguće je da bi stavovi prema otvorenom posvojenju bili negativniji u odnosu na dobivene rezultate. Nadalje, Pinjušić (2004) je u svome istraživanju dobila spolne razlike na dimenziji savjesnosti pri čemu su žene postizale veće rezultate. S obzirom da žene čine tri četvrtine uzorka, moguće je da bi u situaciji ravnomjerne zastupljenosti muškaraca i žena u uzorku ukupni rezultati na ljestvici savjesnosti bili nešto niži. Na rezultate istraživanja mogao je utjecati i mali broj sudionika istraživanja. Frekvencije sudionika podijeljenih u skupine ovisno o dobi i razlogu posvojenja pokazuju mali broj sudionika u pojedinim skupinama, posebice u skupini sudionika mlađe odrasle dobi koji su se na posvojenje odlučili iz socijalnih razloga. Također, frekvencije sudionika u podskupinama s obzirom na razloge posvojenja pokazuju da se samo 36% sudionika izjasnilo da su se na posvojenje odlučili zbog socijalnih razloga, poput želje za pružanjem doma djetetu bez adekvatne roditeljske skrbi, u odnosu na 64% sudionika koji su se na posvojenje odlučili iz zdravstvenih razloga. Takva neravnomjerna raspodjela sudionika u podskupinama mogla je utjecati na rezultate analize varijance. Ovakva struktura uzorka smanjila je statističku snagu istraživanja i ograničila mogućnost donošenja zaključaka. Unatoč navedenim ograničenjima, svakako treba napomenuti da smo, s obzirom na veličinu populacije potencijalnih posvojitelja, uspjeli zahvatiti velik broj potencijalnih posvojitelja u Gradu Zagrebu. Također, uspjeli smo obuhvatiti sudionike dviju jedinih udruga

koje se bave edukacijom potencijalnih posvojitelja zbog čega su rezultati istraživanja relevantni za oblikovanje praktičnih aktivnosti u području pripreme za posvojenje.

Drugi nedostatak istraživanja odnosi se na metode prikupljanja podataka: dio podataka prikupljen je *online* metodom, a dio metodom papir-olovka. Glavni nedostatak *online* metode je činjenica da ne možemo biti sigurni jesu li sudionici istraživanja ispunjavali upitnik samostalno ili u paru s partnerom/partnericom. Također, ne možemo biti sigurni da tijekom ispunjavanja upitnika nisu bili ometani. Zbog toga je moguće da sudionici koji su upitnik ispunjavali *online* metodom i oni koji su ga ispunjavali metodom papir – olovka nisu imali osigurane podjednake uvjete. Pregledom upitnika utvrđeno je da postoje razlike u učestalosti odgovaranja sudionika na pitanja otvorenoga tipa pri čemu su sudionici koji su upitnik ispunjavali metodom papir-olovka češće odgovarali na pitanja otvorenoga tipa (36,73% sudionika koji su ispunjavali upitnik *online* metodom, u odnosu na 52,94% sudionika koji su upitnik ispunjavali metodom papir-olovka). Moguće je da su u situaciji ispunjavanja upitnika metodom papir-olovka sudionici osjećali „obavezu“ odgovoriti na sva pitanja zbog prisutnosti istraživača. Pregledom upitnika nisu pronađene razlike u učestalosti odgovaranja sudionika, u odnosu na metodu prikupljanja podataka, na preostala pitanja (demografski podaci, ljestvica stavova prema otvorenom posvojenju, upitnik ličnosti).

Idući nedostatak istraživanja vezan je uz „povijest“ sudionika. Naime, sudionici istraživanja polaznici su edukacija za posvojitelje u sklopu udruga *Adopta* i *Na drugi način*. Zbog činjenice da su sudionici polaznici dvaju različitih programa i više ciklusa unutar programa, ne znamo je li u sklopu edukacija bila spomenuta tema otvorenoga posvojenja. Također, ukoliko je netko od sudionika ranije čuo za ovaj oblik posvojenja moguće je da je samostalno istraživao tu temu. Budući da u upitniku nije provjereno ranije poznavanje konstrukta otvorenoga posvojenja, ne možemo znati jesu li svi sudionici imali jednako početno znanje o temi, a što bi moglo utjecati na njihove stavove. Zbog navedenih nedostataka istraživanja, buduća istraživanja svakako bi pažnju trebala obratiti na kontrolu uvjeta ispitivanja te podjednaku zastupljenost muškaraca i žena u uzorku.

Unatoč nedostacima, istraživanje je doprinijelo razumijevanju odnosa posvojiteljske zajednice prema otvorenom posvojenju. Ta tema u Hrvatskoj do sada nije bila istraživana.

Iako je u Republici Hrvatskoj jedini zakonom određen oblik posvojenja zatvoreno posvojenje, rezultati našeg istraživanja pokazuju da u zajednici potencijalnih posvojitelja postoji interes za konceptom otvorenoga posvojenja. Jedan sudionik istraživanja čak navodi: *„Vjerujem da bi uz dobru informiranost otvoreno posvojenje moglo zaživjeti u Republici Hrvatskoj.“* Nadalje, unatoč postojećem interesu, rezultati pokazuju da su među članovima posvojiteljske zajednice i dalje prisutni mitovi o otvorenom posvojenju pa neki sudionici navode: *„Otvoreno posvojenje je u Hrvatskoj tabu tema.“*, *„Mislim da nije dobro razmjenjivanje informacija bioloških roditelja i posvojitelja.“*. Dobiveni rezultati pokazuju da bi u edukacije potencijalnih posvojitelja svakako trebalo uključiti temu otvorenog posvojenja, uključujući koristi koje ono može donijeti u posvojiteljsku trijadu. Nalazi ovog i ranijih istraživanja otvorenoga posvojenja mogli bi pomoći stručnjacima da umanje mitove koji su još uvijek prisutni u posvojiteljskoj zajednici.

Prilikom osmišljavanja edukacija za potencijalne posvojitelje stručnjaci bi svakako trebali na umu imati nalaze ovoga istraživanja. S obzirom na to da je pokazano kako su stavovi starijih sudionika negativniji, stručnjaci koji provode edukacije posvojitelja trebali bi prilagoditi njihov sadržaj ovisno o spomenutoj karakteristici pri čemu bi naglasak trebalo staviti na potrebe djeteta i prednosti koje ovakav oblik posvojenja ima na djetetov razvoj. Iako je odluka o tipu posvojenja individualna i treba biti prilagođena pojedinačnoj obiteljskoj situaciji i svim članovima posvojiteljske obitelji, važno je educirati potencijalne posvojitelje o prednostima i nedostacima svakog oblika posvojenja.

Još jedan važan doprinos ovoga istraživanja odnosi se na povezanost osobina ličnosti i stavova prema otvorenom posvojenju. Ukoliko osobine ličnosti nisu povezane sa sklonošću vjerovanja u mitove prema otvorenom posvojenju, moguće je da neke druge varijable poput, npr. znanja imaju veći utjecaj na oblikovanje ispitivanih stavova. Samim time, stavovi prema otvorenom posvojenju mogu biti lakše dostupni promjeni.

Buduća istraživanja svakako bi pažnju trebala posvetiti povezanosti stavova prema otvorenom posvojenju i razloga za posvojenjem. Iako nije potvrđen glavni efekt razloga posvojenja, rezultati sudionika u podskupinama, s obzirom na dominantan razlog zbog kojeg su se odlučili na posvojenje, ukazuju na trend da su stavovi sudionika koji su se na posvojenje

odlučili iz zdravstvenih razloga negativniji od stavova sudionika koji su se na posvojenje odlučili iz socijalnih razloga. U ovome istraživanju manji broj sudionika (N=29) naveo je kao razlog posvojenja socijalne razloge. Svakako bi bilo potrebno na većem uzorku sudionika provjeriti je li zaista motiv za posvojenjem povezan sa stavovima o otvorenom posvojenju. Osim većeg broj sudionika bilo bi dobro ponuditi i mogućnost odabira većega broja odgovora kako bi se stekao bolji uvid u prirodu motivacije za posvojenjem.

Nadalje, istraživanja Pettyja i Cacioppa (1986) pokazuju da su kvaliteta i jačina argumenata povezane s promjenom stavova što nam govori da naše znanje o objektu stava utječe na sam stav (prema Aronson, 2005). Budući da su rezultati istraživanja pokazali kako su potencijalni posvojitelji skloni vjerovati u mitove o otvorenom posvojenju, važno je ispitati može li edukacija na temu otvorenoga posvojenja dovesti do promjene stavova potencijalnih posvojitelja.

Robinson (2017) je u svojem istraživanju ispitivala stavove socijalnih radnika prema otvorenom posvojenju i pokazala da su stavovi i mitovi prema otvorenom posvojenju povezani sa sklonošću socijalnih radnika ka komunikaciji o otvorenom posvojenju općenito. Buduća istraživanja u Republici Hrvatskoj svakako bi trebala ispitati stavove stručnjaka u području posvojenja u svrhu stvaranja pozitivne okoline koja otvoreno komunicira o temi otvorenoga posvojenja.

Također, iako dobiveni rezultati pokazuju da je jedino savjesnost statistički značajno korelirala sa stavovima prema otvorenom posvojenju, buduća istraživanja trebala bi provjeriti jesu li možda pojedine facete dimenzija ličnosti povezane sa ovim stavovima. Kako bismo provjerili ovu pretpostavku, u budućim istraživanjima trebalo bi primijeniti upitnik ličnosti s većim brojem čestica. U ovome istraživanju svaka od dimenzija ličnosti ispitana je samo sa po 10 čestica te je moguće da primijenjenim upitnikom nije bilo moguće zahvatiti male efekte povezanosti dimenzija ličnosti i stavova o otvorenom posvojenju. Osim upitnika ličnosti koji sadrži veći broj čestica, bilo bi dobro primijeniti i upitnik koji kao peti faktor mjeri otvorenost prema iskustvu. Intelkt kao konstrukt više je vezan uz razumijevanje apstraktnih ideja te maštu, dok se otvorenost prema iskustvima odnosi na općenito prihvaćanje novih ideja i iskustava. Uz veći broj čestica svakako bi bilo poželjno podatke prikupiti na većem broju sudionika.

ZAKLJUČAK

Provedenim istraživanjem djelomično je potvrđena prva hipoteza. Potencijalni posvojitelji skloni su vjerovati u mitove o otvorenom posvojenju. Također, stavovi su negativniji kod starijih sudionika. Pretpostavka da će stavovi biti negativniji kod sudionika koji su se na posvojenje odlučili iz zdravstvenih razloga nije potvrđena. Nadalje, djelomično je potvrđena i druga hipoteza o povezanosti stavova prema otvorenom posvojenju i osobina ličnosti. Od pet osobina ličnosti u modelu Velikih pet, jedino je savjesnost statistički značajno korelirala sa stavom potencijalnih posvojitelja prema otvorenom posvojenju. Sudionici koji su pokazali veću sklonost vjerovanja u mitove o otvorenom posvojenju sebe su procijenili više savjesnima. Ostale osobine ličnosti nisu korelirale statistički značajno sa stavom prema otvorenom posvojenju.

LITERATURA

- Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., Franc, R., Kamenov, Ž., Šakić, M., i Šakić, V. (2005). *Socijalna psihologija*. Mate.
- Bausch, R. S. (2006). Predicting willingness to adopt a child: A consideration of demographic and attitudinal factors. *Sociological Perspectives*, 49(1), 47-65.
- Berge, J.M., Mendenhall, T.J., Wrobel, G.M., Grotevant, H.D. i McRoy, R.G. (2006). Adolescents' feelings about openness in adoption: Implications for adoption agencies. *Child Welfare*, 85, 1,011-1,039.
- Brodzinsky, D. M. i Schechter, M. D. (1990). The psychology of adoption. New York, NY, US: *Oxford University Press*.
- Brown, D., Ryan, S., i Pushkal, J. T. (2007). Initial validation of the Open Adoption Scale: Measuring the influence of adoption myths on attitudes toward open adoption. *Adoption Quarterly*, 10(3-4), 179-196.
- Child Welfare Information Gateway. (2013a). Openness in adoption: Building relationships between adoptive and birth families. *Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau*.
- Child Welfare Information Gateway. (2013b). Working with birth and adoptive families to support open adoption. *Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Children's Bureau*
- Cohen, J. (1988). Statistical power analysis for the behavioral sciences. 2nd. Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates.
- Crawford, J., i Brandt, M. (2018). Big Five Traits and Inclusive Generalized Prejudice.
- Ekehammar, B., i Akrami, N. (2003). The relation between personality and prejudice: a variable-and a person-centred approach. *European Journal of Personality*, 17(6), 449-464.
- Ekehammar, B., i Akrami, N. (2007). Personality and prejudice: From Big Five personality factors to facets. *Journal of Personality*, 75(5), 899-926.
- Frasch, K. M., Brooks, D., i Barth, R. P. (2000). Openness and Contact in Foster Care Adoptions: An Eight-Year Follow-Up. *Family Relations*, 49(4), 435-446.
- Gibbons, J. L., Rufener, C. A., i Wilson, S. L. (2006). Sex differences in adoption attitudes: The mediating effects of gender role attitudes. *Adoption Quarterly*, 9(2-3), 105-119.

- Goldberg, A. E., Downing, J. B., i Richardson, H. B. (2009). The transition from infertility to adoption: Perceptions of lesbian and heterosexual couples. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26(6-7), 938-963.
- Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. In I. Mervielde, I. Deary, F. De Fruyt, i F. Ostendorf (Eds.), *Personality Psychology in Europe*, Vol. 7 (pp. 7-28). Tilburg, The Netherlands: Tilburg University Press.
- Graziano, W. G., i Eisenberg, N. (1997). Agreeableness: A dimension of personality. In *Handbook of personality psychology* (pp. 795-824).
- Henney, S.M., Ayers-Lopez, S., McRoy, R.G., i Grotevant, H.D. (2007). Evolution and resolution: Birthmothers' experience of grief and loss at different levels of adoption openness. *Journal of Social and Personal Relationship*, 24, 875-889.
- Hogan, J., i Ones, D. S. (1997). Conscientiousness and integrity at work. In *Handbook of personality psychology* (pp. 849-870).
- Hoksbergen, R. A. (1998). Changes in motivation for adoption, value orientations and behavior in three generations of adoptive parents. *Adoption Quarterly*, 2(2), 37-55.
- Interactive, H. (2002). National adoption attitudes survey. *Dublin, OH: Dave Thomas Foundation for Adoption*.
- John, O. P., Angleitner, A., i Ostendorf, F. (1988). The lexical approach to personality: A historical review of trait taxonomic research. *European journal of Personality*, 2(3), 171-203.
- Jones, J. (2009). Who adopts?; characteristics of women and men who have adopted children. National Center for Health Statistics.
- Larsen, R.J. i Buss, D.M.(2005). Psihologija ličnosti. Jastrebarsko: *Naklada Slap*.
- Markota, M. (u izradi). Stavovi studenata o otvorenom posvojenju s obzirom na njihovu informiranost o otvorenom posvojenju. Neobjavljeni diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Mcroy, R. G., Grotevant, H. D., Ayers-Lopez, S., i Henney, S. M. (2007). Open adoptions: Longitudinal outcomes for the adoption triad. In *Handbook of adoption: Implications for researchers, practitioners, and families*. SAGE Publications Inc.
- Milas, G. (2004). Ličnost i društveni stavovi. Jastrebarsko: *Naklada Slap*.
- Mlačić, B. (2002). Leksički pristup u psihologiji ličnosti: pregled taksonomija opisivača osobina ličnosti. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11(4-5 (60-61)), 553-576.

- Mlačić, B., i Goldberg, L. R. (2007). An analysis of a cross-cultural personality inventory: the IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of personality assessment*, 88(2), 168-177.
- Obiteljski zakon. *Narodne novine*, br. 103/15.
- Pinjušić, K. (2004). Dobne i spolne razlike u procjenama ličnosti: Analiza na razini domena i faceta pet-faktorskog modela. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Riemann, R., Grubich, C., Hempel, S., Mergl, S., i Richter, M. (1993). Personality and attitudes towards current political topics. *Personality and individual differences*, 15(3), 313-321.
- Roberts, B. W., Walton, K. E., i Viechtbauer, W. (2006). Patterns of mean-level change in personality traits across the life course: a meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological bulletin*, 132(1), 1.
- Roberts, B. W., Lejuez, C., Krueger, R. F., Richards, J. M., i Hill, P. L. (2014). What is conscientiousness and how can it be assessed?. *Developmental psychology*, 50(5), 1315.
- Robinson, S. (2017). Child Welfare Social Workers and Open Adoption Myths. *Adoption Quarterly*, 20(2), 167-180.
- Rompf, E. L. (1993). Open adoption: What does the "average person" think? *Child Welfare: Journal of Policy, Practice, and Program*, 72(3), 219-230.
- Siegel, D. H. (2008). Open adoption and adolescence. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 89(3), 366-374.
- Siegel, D. H. (2012). Open adoption: Adoptive parents' reactions two decades later. *Social work*, 58(1), 43-52.
- Siegel, D. H., i Smith, S. L. (2012). *Openness in adoption: From secrecy and stigma to knowledge and connections: Practice perspective*. Evan B. Donaldson Adoption Institute.
- Smith-McKeever, C. (2006). Factors influencing African American adoptive parents' attitudes toward open adoption. *Journal of Ethnic and Cultural Diversity in Social Work*, 14(3-4), 63-79.
- Srivastava, S., John, O. P., Gosling, S. D., i Potter, J. (2003). Development of personality in early and middle adulthood: Set like plaster or persistent change? *Journal of personality and social psychology*, 84(5), 1041.

- Tesser, A. (1993). The importance of heritability in psychological research: the case of attitudes. *Psychological review*, 100(1), 129.
- Tyebjee, T. (2003). Attitude, interest, and motivation for adoption and foster care. *Child welfare*, 82(6).
- Von Korff, L., Grotevant, H.D. (2011). Contact in adoption and adoptive identity formation: The mediating role of family conversation. *Journal of Family Psychology*, 25, 393-401.

PRILOG

Prilog A

Niže su navedene tvrdnje koje se tiču posvojenja. Molimo Vas da na ljestvici od 1 do 7 procijenite u kojoj mjeri se slažete s pojedinom tvrdnjom (1- izrazito se ne slažem, 7- izrazito se slažem). U ovom upitniku nema točnih i netočnih odgovora, zanima nas isključivo Vaše mišljenje. Molimo Vas da odgovarate što iskrenije možete.

1. Biološki roditelji koji su izgubili skrbništvo nad djecom jer su u zatvoru ne bi smjeli imati kontakte sa svojom djecom.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

2. Biološkim roditeljima koji drogu stavljaju ispred potreba svoje djece ne može se vjerovati da će ikada moći staviti djecu na prvo mjesto.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

3. Biološki roditelji koji zlostavljaju djecu do te mjere da izgube roditeljska prava nemaju što ponuditi toj djeci.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

4. Biološki roditelji kojima država zbog zlostavljanja oduzme djecu ne zaslužuju privilegiju viđanja svoje djece.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

5. Biološki roditelji koji zanemaruju svoju djecu do te mjere da izgube roditeljska prava, nemaju što ponuditi toj djeci.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

6. Djeca će se bolje povezati s posvojiteljima ako nemaju kontakata s biološkom obitelji.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

7. Djetetov osjećaj pripadanja posvojiteljskoj obitelji bit će jači ako se prekine kontakt s biološkom obitelji.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

8. Djeca će razviti veću privrženost prema posvojiteljskoj obitelji ako nemaju kontakata s biološkom obitelji.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

9. Posvojena djeca bila bi zbunjena ako bi nastavila viđati biološke roditelje.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

10. Za posvojenike je najbolje da krenu od početka, bez ikakvih kontakata s biološkim roditeljima.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

11. Posvojitelji ne bi posvojili dijete kada bi se morali nositi s djetetovom biološkom obitelji.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

12. Posvojitelji bi se manje osjećali kao pravi roditelji ako bi dijete održavalo kontakte s biološkom obitelji.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

13. Posvojitelji trebaju zatvoreno posvojenje kako bi razvili čvrst obiteljski identitet.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

14. Posvojitelji će se lakše povezati s tek posvojenim djetetom ako ne postoji strah od kontakata s biološkim roditeljima.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

15. Posvojitelje bi bilo nemoguće pridobiti kada bi mislili da moraju surađivati s biološkom obitelji djeteta.

1	2	3	4	5	6	7
---	---	---	---	---	---	---

Prilog B

Na sljedeće dvije stranice nalaze se tvrdnje koje opisuju uobičajeno ponašanje ljudi. Molimo Vas da, koristeći se priloženom ljestvicom, **procijenite koliko pojedini iskaz vjerno opisuje baš Vas**. Opišite se onakvim kakvim se sada vidite, a ne kakvi biste željeli biti u budućnosti. Opišite se najiskrenije što možete u odnosu prema drugim osobama koje inače poznajete, a koje su istog spola i približno iste dobi. Da biste u samo-opisivanju bili koliko je god moguće iskreniji, možete biti sigurni da će vaši odgovori biti čuvani u potpunoj tajnosti.

Molimo vas da pažljivo pročitate svaku tvrdnju i tada zaokružite broj na ljestvici koji odgovara vašem samo-opisu za tu tvrdnju. Pri tome, brojevi znače sljedeće:

- 1 = posve netočno
- 2 = uglavnom netočno
- 3 = ni točno ni netočno
- 4 = uglavnom točno
- 5 = posve točno

1.	Unosim živost u neku zabavu.	1	2	3	4	5
2.	Ne brinem se puno za druge ljude.	1	2	3	4	5
3.	Uvijek sam spreman (spremna).	1	2	3	4	5
4.	Lako podliježem stresu.	1	2	3	4	5
5.	Imam bogat rječnik.	1	2	3	4	5
6.	Ne pričam puno.	1	2	3	4	5
7.	Zanimaju me drugi ljudi.	1	2	3	4	5
8.	Ostavljam svoje stvari posvuda.	1	2	3	4	5
9.	Uglavnom se osjećam opušteno.	1	2	3	4	5
10.	Teško razumijem apstraktne ideje.	1	2	3	4	5
11.	Osjećam se ugodno u društvu.	1	2	3	4	5

12.	Vrijeđam ljude.	1	2	3	4	5
13.	Obraćam pažnju na detalje.	1	2	3	4	5
14.	Često sam zabrinut (zabrinuta).	1	2	3	4	5
15.	Imam bujnu maštu.	1	2	3	4	5
16.	Držim se po strani.	1	2	3	4	5
17.	Suosjećam s drugima.	1	2	3	4	5
18.	Pravim nered.	1	2	3	4	5
19.	Rijetko sam tužan (tužna).	1	2	3	4	5
20.	Ne zanimaju me apstraktne ideje.	1	2	3	4	5
21.	Sam(a) započinjem razgovore.	1	2	3	4	5
22.	Ne zanimaju me tuđi problemi.	1	2	3	4	5
23.	Odmah obavljam kućanske poslove.	1	2	3	4	5
24.	Lako me zasmetati.	1	2	3	4	5
25.	Imam izvrsne ideje.	1	2	3	4	5
26.	Imam malo toga za reći.	1	2	3	4	5
27.	Imam meko srce.	1	2	3	4	5
28.	Često zaboravljam vratiti stvari na njihovo mjesto.	1	2	3	4	5
29.	Lako se uzrujam.	1	2	3	4	5
30.	Nemam mnogo mašte.	1	2	3	4	5
31.	Na zabavama razgovaram s mnogo različitih osoba.	1	2	3	4	5

32.	Drugi ljudi me zapravo ne zanimaju.	1	2	3	4	5
33.	Volim red.	1	2	3	4	5
34.	Često mijenjam raspoloženja.	1	2	3	4	5
35.	Brzo shvaćam različite stvari.	1	2	3	4	5
36.	Ne volim privlačiti pažnju.	1	2	3	4	5
37.	Posvećujem vrijeme drugim ljudima.	1	2	3	4	5
38.	Izbjegavam obaveze.	1	2	3	4	5
39.	Podliježem čestim promjenama raspoloženja.	1	2	3	4	5
40.	Koristim učene izraze.	1	2	3	4	5
41.	Nije mi nelagodno biti u središtu pozornosti.	1	2	3	4	5
42.	Osjetljiv(a) sam na tuđe osjećaje.	1	2	3	4	5
43.	Slijedim zacrtani plan.	1	2	3	4	5
44.	Lako me je razdražiti.	1	2	3	4	5
45.	Provodim vrijeme razmišljajući.	1	2	3	4	5
46.	Šutljiv(a) sam s nepoznatima.	1	2	3	4	5
47.	Nastojim da se drugi osjećaju ugodno.	1	2	3	4	5
48.	Posao obavljam točno i precizno.	1	2	3	4	5
49.	Često sam tužan(a).	1	2	3	4	5
50.	Pun(a) sam ideja.	1	2	3	4	5